

Julije Knifer, Meander, 1961.

Edo Murtić, Susret, 1965.

Kosta Angeli Radovani, Dunja IV, 1963.

edo murtić

moderna galerija, zagreb
8. XII 1966. — 5. I 1966.

božidar gagro

Izložba E. Murtića održana je u petnaest dvorana II kata Moderne galerije. Kad se uzme u obzir da je Moderna galerija nacionalna galerija, najstarija i prva, te da je u dvoranama II kata gdje je izložio Murtić redovno izložena antologija pet posljednjih decenija likovne umjetnosti u Hrvatskoj, ovaj njegov istup, ova njegova postava i ova njegova prezentacija poprimaju, smislio to neko ili ne, karakter određene konsekracije. Njegova izložba ne postavlja upitnike, ne predlaže pretpostavljajući, ona tvrdi, inzistira, nameće nam ideju same sebe. Hoće nam pokazati, i to baš danas i ovdje, Murtićevu pojavu u njenoj nonšalantnoj blistavosti, u neprekinutom potezu galerijske enfilade. Ništa nije zaboravljeno što može i treba upotpuniti utisak — od luksuznog kataloga do pod staklom vitrina rastvorenih novina i drugih publikacija u kojima se na pozitivan način pisalo o Murtiću, ili se pak spominjao, ili je odštampana reprodukcija neke njegove slike. No osnovno je, naravno, 90 izložaka — slika, akvarela, emajla i jedan plakat. 69 eksponata (ni manje ni više) mahom većeg i velikog formata potječe iz ove iste 1965. g. dok onih preostalih 21 treba da dadu skicu Murtićeva razvoja od godine 1952. do 1965. Plakat je iz vremena 1938.

Kako je ova izložba, dakle, zamišljena kao »događaj«, logično je da od toga i polazimo. Pošto je riječ o ličnosti koja je poznata, popularna i službena, ovakav istup valja gledati, iz vidnog ugla naše kulturne sredine, kao nimalo skrivenu i tajnu težnju ka reprezentativnosti: biti na razini bjelosvjetskih vernisaža, dati publici sladak i golicav utisak sudjelovanja u nečom izuzetnom, nesvakidašnjem i (jao!) mondenom. Bit će taj kriterij reprezentativnosti — koji dobrim dijelom izrasta iz kompleksa i nedostatnosti slabih kulturnih sredina — i inače, i po drugom, sporan, ali to ćemo ostaviti za prikladniju

priliku. O jednoj drugoj stvari trebat će također detaljnije raspraviti, iako je ni ovom prilikom ne treba potpuno zaobići. Riječ je o tzv. »svjetskom glasu« nekih naših umjetnika koji se izražava u vidu održanih izložbi, primljenih nagrada, naklonih komentara i sličnom. Nitko dabome ne može imati protiv toga da Murtić izlaže u stranim zemljama i drago nam je kad ga negdje nagrade ili o njemu piše poznato pero. Međutim, kad se ti poslovno-umjetnički uspjesi žele prikazati kao neosporni argumenti najčišćeg estetskog dometa (»kvalitet«, što se kaže) i njima zapušiti usta svakoj kritici koja dezinteresirano preispituje osnovne elemente te umjetnosti, polazeći od svoje vlastite i ambijentalne kritičke subjektivnosti, onda to već graniči s falsifikatom. Mogli bismo se koječeg i sjetiti: kako je, na primjer, na izložbi Ivana Meštrovića 1915. u Victoria and Albert Museumu u Londonu lord Cecil izrekao grandioznih gluposti (Gesta dei per Jugoslavenos) u najboljoj namjeri da pohvali i potvrdi našeg umjetnika, a našlo bi se i drugih primjera iz naše vlastite prošlosti da se pokaže kako navoditi u pomoć sve te Cassoue, Ragona (s putnim bilješkama!), Seuphore — koji su sve časnici ljudi — nema velika smisla.

Murtićeva je izložba, dakle, reprezentativna, a ne kritička, što bi jednoj pravoj retrospektivi i ustanovi koja je priređuje odgovaralo. Počinje s poznatim slikama iz ciklusa »Doživljaj Amerike« koje odlikuje stanovita koloristička trpkost, a nju iz retrospektive kasnijih prečesto forsiranih kolorističkih ezuberancija gledamo sa znatno više zanimanja. Iz razdoblja do g. 1960. rijetki eksponati daju naslutiti liniju one rizične logike kojoj se slikar glavomice prepustio: riječ je o tome da on nema isključivu vlast nad slikom, nad njenom usko plastičkom strukturom, nego i ona, i još više, vlada njime, nameće mu i sugerira, sili ga na traženje preostalih i još mogućih formalnih kombinacija, kao što određena situacija na šahovskoj tabli sili na idući potez, i opet na onaj poslije njega. Slika vlada slikarem. Proces se u Murtića odvijao zamjernom dosljednošću. G. 1953. još se neke ribe pletu po otežalim mrežama, kasnije dijalog s prirodnom stvarnošću prestaje. Negdje oko 1958. to su hedonistička skerca mrlja boje koje se sastaju, gomilaju — zaustavljene načas trenom slike — i prolaze, nezaustavljivo se prazne i prolaze, kao kule proljetnih oblaka. Vođen izoštrenim instinktom, iza 1960. slikar ponovo povlači odlučan potez: on želi zaustaviti svoje

oblake, stegnuti plohe boje u čvrste strukture, vezati na slici neka čvorišta, flertujući očito, na svoj način i izdaleka, s monumentalnom slikarskom kaligrafijom. I opet se nastavlja ples struktura, povorka novom gramatikom izdekliniranih slikarskih fraza.

U najnovijem periodu koji globalno obuhvaća posljednje dvije godine, s naglaskom na 1965, Murtić bez vidljivijeg napora sve zajedno mijenja, povećava format, vraća sočnu i buktavu boju, pojačava zamah ruke, na pojedinih mjestima poput Mathieua u re-ljefnim i nervoznim potočićima istiskuje boju iz tube. Umjesto da se koncentrira u solidnim poretcima, slika sada stremlji svojim širinama, diše u krupnijim i ritmičnijim zamascima. To je akciono slikarstvo na Murtićev način. Ono je talentirano, vješto, dopadljivo i — prolazno! Ono u sebi samom nosi klicu vlastitog poništenja koje se neminovno iskaže u kvantitetu. Budući da ne može drugačije, jer ne bi bilo ono što jeste, Murtićevo slikarstvo će morati i dalje da se mijenja, da se obnavlja, da se zaboravlja u nekom novom zanosu i poletu. Inače ga neće biti.

Što se tiče Murtićevih uzora, ili blaže, onih pojava u suvremenom slikarstvu prema kojima on pokazuje uočljiv stilski afinitet, ja bih ostao kod onoga što sam napisao u povodu njegove izložbe 1962: ovaj naš slikarski odlikaš talentirano interpretira opće ideje koje se difuzno javljaju »na špicu« vremena, on nikada ne oponaša, ali uvijek usvaja, a kako usvaja od mnogih, i ostaje nužno samo jedan od mnogih. Za one u središtima vrijednost s periferije, za publiku s periferije vrijednost koju je »svijet« posvetio. A Murtićeva zasluga leži u tome što je on daleko najbolji od svoje vrste.